

Pravda, logika, ratio v Tablicovej koncepcii básnického umenia

LENKA RIŠKOVÁ

V literárnohistorických reflexiách je Bohuslav Tablic označovaný za jedného z najplodnejších slovenských spisovateľov obdobia prelomu 18. a 19. storočia. Oceňujú sa zvyčajne jeho práce literárnohistorického charakteru (*Paměti slovenských básnířů aneb veršovců*, 1806–1812, *Slovenští veršovci*, 1805, 1809) alebo prekladová tvorba (*Anglické múzy*, 1831, *Umění básnířské*, 1832), no jeho vlastná básnická produkcia je reflektovaná často len povrčne.

Až najnovšie literárnohistorické výskumy začínajú čoraz intenzívnejšie upozorňovať na to, že práve svojou poéziou a najmä názormi o podstate básnického umenia vytvoril Tablic „živnú pôdu alebo básnické predpolie“ pre nasledujúce spisovateľské generácie.

Obdobie prelomu 18. a 19. storočia je charakteristické súbežným pôsobením viacerých umeleckých tendencií, dôsledkom čoho bolo len ich parciálne uplatňovanie sa v tvorivom procese. Dosvedčuje to aj analýza Tablicových názorov o básnickom umení i charakter jeho vlastnej tvorby. Je pre ňu príznačná rôznorodosť básnických foriem aj ideového zamerania, čím sa narúša kompatibilitnosť jej systémového zaradenia. Vo svojej literárnej činnosti bol Tablic výrazne ovplyvňovaný osvietenскими ideálmi, ba dokonca doznievali uňho aj isté barokové rezíduá. Nepopierateľný je však aj vplyv nových umeleckých tendencií, ktoré buď priamo aplikoval, alebo sa s nimi vysporiadal diskurzívne. Na formovaní jeho básnického vedomia majú tak svoj podiel zásady *Ratio educationis* a klasické princípy antických poetík, ako aj podnety zo západných literatúr.

Hodnotenie literárnych diel z tohto obdobia si preto vyžaduje podrobnú analýzu umeleckých prostriedkov a postupov z rôznych aspektov. Nemožno ich posudzovať zo zorného uhla len jedného umeleckého smeru. Dôsledkom toho totiž dochádza k neprimeranej absolutizácii čiastkových výsledkov pre text ako celok a zvyčajne aj k jeho dezinterpretácii.

Hoci v Tablicovej básnickej tvorbe možno nájsť široké spektrum umeleckých tendencií, ktoré sú zrejme len výrazom istého eklekticismu (tzn. že ich používal bez vážnejšieho primknutia ku konkrétnemu umeleckému smeru), pevnú pozíciu počas celého jeho aktívneho literárneho života si uňho – ako u typického osvietenského vzdelanca – predsa len zachovalo pragmatické kritérium vzdelávacej funkcie literárnej tvorby.

Keďže estetické názory Bohuslava Tablica výrazne ovplyvnil osvietenский ideál jednoty troch absolútnych hodnôt: pravdy, krásy a dobra, rozširovanie poznania nepovažoval iba za

spôsob približovania sa k pravde, ale aj za prostriedok zdokonaľovania sa vo vnímaní krásy i v konaní dobra.

Vo svojom príspevku sa preto chcem zamerať na problém *ratia* ako jedného z určujúcich kritérií v Tablicovej koncepcii básnického umenia.

Podmienkou a predpokladom zušľacht'ovania spoločnosti bolo podľa Tablica rozvíjanie intelektuálnych schopností každého jej člena. S rozširovaním jeho intelektuálneho rozľadu vo všetkých oblastiach života sa totiž zvyšovala aj možnosť jeho mravnej formácie a spoločenskej kultivácie.

Popri kráse a morálnom dobre sa tak pre Tablica stala ďalšou a rovnako dôležitou hodnotou *pravda*. Túžbu hľadať ju a približovať sa k absolútnemu poznaniu prezentoval ako základný princíp nielen svojho osobného života – ako vyjadril v básni *Svobodné volení*: „Přesvaté bych pravdy hledal žádostivě“ a „nalezna je, těšil bych se živě“ (TABLIC 1806, *Poezye I*: 12). Akoby hľadanie pravdy ako cesty k dokonalosti považoval Tablic za základné povolanie každého človeka a nasmerovanie k nej za prvotné poslanie každej ľudskej činnosti a výtvoru. Vernosť pravde považoval za záruku dokonalosti každého druhu ľudskej činnosti, každej schopnosti človeka i každého jeho výtvoru, a tak aj jeho umeleckého prejavu. Vo venovaní IV. zväzku svojich *Poezyí* vyjadril presvedčenie, že dokonalé umenie sa môže tvoriť až vtedy, resp. až vtedy bude môcť Múza „v radostné i smutné době“ vďačne spievať svoje „zpěvy“, keď sa v spoločnosti dostatočne rozšíri poznanie a zabezpečí sa jej vzdelávanie, teda až keď sa zborí „říše bludů a pověr“, keď skončia „pravdy trápení“, a keď Boh rozsvieti „jasné světlo užitečné známostí“ po celej krajine (TABLIC 1812, *Poezye IV*: nepag.).

Snaha poznať pravdu, sprostredkovať poznanie okolitému svetu a využívať ho v prospech všeobecného blaha preto ovplyvnila aj smerovanie a charakter jeho vlastných literárnych aktivít, nevynímajúc jeho básne.

Určujúcim kritériom kvality každého literárneho diela podľa Tablica bola práve jeho schopnosť sprostredkovať čitateľovi poznanie – „šířit pole umění“ (TAMŽE; pričom pojem *umění* tu treba chápať ako vedomosti, schopnosti a zručnosti).

V úcte k poznaniu bol Tablic typickým osvietencom. Veril v možnosti neustáleho rozvoja človeka: „Moci ducha našeho jsou ustavičného zrůstu v dokonalosti schopné, a tak naše duchovné štěstí, aneb blahoslavenství duše naší, až na věčnost se rozmáhati má“ (TABLIC 1802: 8). Bol presvedčený, že práve poznanie je základom rozvoja ľudskeho života a zárukou zvyšovania jeho kvality; má ho oslobodzovať „spod jarma poroby“ („Věnování“, TABLIC 1812, *Poezye IV*:

nepag.). (Obraz „jarmo poroby“ možno považovať za dobové *loci communes* označujúce nevedomosť, poverčivosť, predsudky.)

Navyše, rozvoj vzdelania v spoločnosti a rozširovanie intelektuálneho rozhľadu jej členov (prinášanie „jasného svetla užitečné známosti“) vnímal Tablic aj ako podmienku skvalitňovania a zveľadenia umenia („zpevov Múzy“). Naznačuje tým svoje presvedčenie, že jedine prostredníctvom poznania absolútnej pravdy sa môže človek zdokonaľiť aj vo vnímaní krásy, a teda v plnohodnotnom vnímaní umenia.

Poznanie pravdy a krásy napokon vedie i k zdokonaľovaniu v konaní dobra, pretože rozvíjanie poznania a vnímania krásy posilňuje v človeku jeho náklonnosť konať dobro. Poznanie poskytuje človeku argumenty a „učí ho sebe, jako cíl, a ne jako prostředek vážití“ („Věnování“, TABLIC 1806, *Poezye I*: nepag.) a krása v ňom prebúdza citové zanietenie k dobru („k mravným zásluhám ho vděčně zve“; TABLIC 1812, *Poezye IV*: 24).

Dosiahnutie týchto troch schopností: poznať pravdu, vnímať krásu a konať dobro, predstavovalo najvyšší osvietenský ideál. Napríklad aj podľa Jungmanna: „Nejvyšší zákon aneb pravidlo výmluvnosti čili dobrého psaní a mluvení jest: piš a mluv tak, abys duši všestranně radost učinil a mysl spokojil, což tím se dovede, když co psáno a mluveno, zřejmě obnáší pravdu, krásu a dobrotu čili zřetedlnost, líbeznost a mocnost“ (JUNGMANN 1845: 35).

Zdokonaľovanie poznania bolo teda pre Tablica v intenciách osvietenského myslenia spôsobom približovania sa k pravde ako k absolútnej idey. Rovnako mravné konanie podľa mravných a etických princípov vnímal zas ako prejav absolútneho dobra. A napokon, hľadanie či stvárňovanie abstraktnej vznešenosti (ideovej i formálnej) považoval za cestu k odhaleniu absolútnej krásy.

Pravda, krása a dobro mali spolu utvárať harmonickú jednotu, predstavujúcu absolútnu dokonalosť.

V duchu tejto predstavy o jednote všetkých troch absolútnych ideí, prezentoval Tablic ako hlavnú požiadavkou na literárnu tvorbu to, aby privádzala čitateľa „k znamenitejším rozkošom ducha“ (TABLIC 1802b: nepag.). V „Předmluvě“ k prekladu Spaldingovej knihy *Určení člověka* označuje za najvyššiu hodnotu každého literárneho prejavu to, že „odvodzuje od smyslnosti a její marných rozkoší, a vede jej k znamenitejším rozkošom ducha a považování krás přirozenosti, kunštův, z poznání pravdy, z ctnosti, ujištění o milosti boží, a nadeje sladké nesmrtnosti“ (TAMŽE). Zdokonaľovanie či zušľacht'ovanie ducha sa malo teda uskutočňovať prostredníctvom „považování krás přirozenosti, kunštův“ a prostredníctvom „poznání pravdy“. Zároveň však malo byť aj dôsledkom „cnosti, ujištění o milosti boží a naděje sladké nesmrtnosti“. Zahŕňalo teda v sebe rovnako „poučení lidí o věcech nejdůležitějších“, ako aj „napomožení mravnosti“.

Jediným poslaním literárnej tvorby nie je teda len rozširovanie poznania a rozvoj rozumových schopností čitateľa, ale aj „vzdelání duše“ („Předmluva“, TABLIC 1808, *Paměti II*, nepag.), ktoré možno chápať ako jeho morálnu a duchovnú (náboženskú) kultiváciu, podporujúcu zároveň aj rozvoj jeho estetickéj vnímavosti.

V Tablicových názoroch na literárnu tvorbu a v jeho postupne sa profilujúcich estetických kritériách badať vplyv osvietenského hesla: *umění a cnost* (čiže vedomosť, schopnosť, skúsenosť a mravná dokonalosť). Podľa Tablica bol teda rozvoj intelektu vždy prepojený s mravným, duchovným a v neposlednom rade i estetickým zušľachtovaním spoločnosti.

Tablicom zdôrazňované kritérium intelektuálneho zdokonaľovania spoločnosti, ktoré najmä v čase osvietenstva bolo záväzným pre všetky typy literárneho prejavu, teda aj pre básnickú tvorbu, má však svoj pôvod už u Horatia – „Rozumne mysliet’ je žriedlom a podstatou básnickej tvorby“ (HORATIUS 1986: 247). Dokazuje to vplyv antických básnických princípov na formovanie Tablicovho básnického povedomia.

Horatiove zásady zdôrazňujúce rozum ako záruku dokonalosti aj v umení (napríklad, že obrazotvornosť sa nemá priečiť zdravému rozumu, že jedine rozum má určovať básnikovi témy a že prostriedky, ktoré použije, majú byť úmerné jeho nadaniu a schopnostiam: TAMŽE: 8, 12) si získali pevné miesto v názoroch celej slovenskej i českej osvietenskej generácie. Napríklad Jungmann (ktorý bol pre Tablica autoritou najmä v druhej fáze jeho tvorivej činnosti) v *Slovesnosti* varuje pred „pokleskami jinonárodných literatur“, ktoré sa zaujímajú len o to, aby boli pôsobivé a módne, ale zabúdajú na „pravé“ hodnoty literatúry (medzi ktoré patrí i vernosť pravde a rozumu).

K pojmom pravda a poznanie osvietenská filozofia a v básnickom umení klasicistická poetika priradili ďalší pojem – *ratio*. Priamo v Tablicových vyjadreniach o básnickom umení a o literatúre vôbec sa však rozum ako samostatná kategória neobjavuje. Tablic ho vníma skôr len ako prostriedok na dosiahnutie dokonalosti. V „Předmluvě“ k Popeovej *Zkoušce o člověku* Tablic píše, že „Pópe v ní jako Mudřec píše, pouze světla rozumu k vyšetření přirození člověka užívaje, tímto prostředkem čtenáře k vyššímu světlu připraviti žádá“ (TABLIC 1831: nepag.). Výnimkou je jedine jeho preklad Boileauovho *Básnického umenia* (1832), kde zachoval autentické Boileauove myšlienky – podľa Boileaua by mala v akomkoľvek literárnom prejave platiť zásada, že práve rozum by mal byť vo všetkom a nad všetkým: „k zdravému rozumu všetko sa musí brať“.

Nemožno však celkom jednoznačne tvrdiť, že by Tablic rozum (*ratio*) nejakým spôsobom odmietal či nedoceňoval. V jeho intenzívnej túžbe zdokonaľovať poznanie človeka možno identifikovať práve ambíciu rozvíjať jeho rozumové schopnosti – intelekt – a rozširovať jeho vedomostný rozhrád.

Ratio sa však pre Tablica nikdy nestalo takou nespochybniteľnou hodnotou, akou preňho bola pravda, čiže v jeho hodnotovej hierarchii oveľa intenzívnejšie než *ratio* dominovala idea pravdy ako absolútna idea. Kým teda pravdu vnímal ako absolútnu hodnotu, rozum podľa všetkého považoval len za prostriedok na priblíženie sa k nej. Viera v absolútne idey a v absolútnu dokonalosť akoby Tablicovi nedovoľovala považovať zistenia získané rozumovými schopnosťami za vrchol ľudského poznania a rozumovú argumentáciu za konečné riešenie problémov. Jeho úcta k *ratio* nikdy nedosiahla také rozmery, aby poznávacie schopnosti považoval za najvyššie a najdokonalejšie schopnosti človeka a rozumovú argumentáciu za jeho základné hodnotiace kritérium.

Tam, kde mu už pri poznávaní nevystačovali možnosti rozumu, zvyčajne totiž siahol po možnostiach viery. Vieru zjavne považoval za rovnocenný spôsob hľadania pravdy.

V „Predmluvě“ k prekladu Hermesovej *Knihy Zpovědní* píše, že pre človeka je veľmi dôležité získať „výborné poučení o dôležitých veciach...“, no ďalej pokračuje, že pre spokojnosť ľudského života je rovnako dôležité, aby každý človek našiel „zvláštní navedení k cnosti, a srdečné probuzení k polepšení života na cestě zkušení a poznání sebe samého, z něhož potom i uspokojení mysli na základě dobrého svědomí, a na ujištění o milosti boží založené, plynouti musí“ (TABLIC 1800: nepag.). Tablic tak okrem zdôrazňovania rozumovej vyspelosti človeka ako základného predpokladu pre zdokonaľovanie jeho života upozorňoval aj na druhú podmienku ľudskej spokojnosti, ktorou preňho bolo akceptovanie rozumom nedokázateľných ideí.

Potrebu viery v absolútne idey ako prejav nábožnosti, zdôraznil aj vo venovaní *Knihy Zpovědní*, kde píše, že práve „veliký nedostatek náboženství byla jistě hlavní příčina těch nešťastných případností, které se v mnohých Evropských krajinách v nejnovších časích přihodila [...] jak velmi potřebné by bylo náboženství k šťastnému řízení lidu, jenžto k plnění svých povinností náboženstvím veden, a k nim těmi silnými podněty, které nám ono podává, podněcován býti musí“ (TAMŽE). Živú vieru a praktizovanie náboženstva, resp. akceptovanie náboženských princípov a pravidiel, vnímal Tablic nielen ako podporu morálneho formovania spoločnosti, ale považoval ju dokonca za záruku eticky správneho riešenia konfliktných situácií či smerovania politického i historického vývoja vôbec. Absencia týchto zásad je podľa neho príčinou všetkých nepokojov (revolúcií, občianskych vojen) a vedie k strate akýchkoľvek zábran.

Dôležitou oblasťou vzdelávania, s ktorou mali básnické diela oboznamovať svojich čitateľov, bolo preto pre Tablica kresťanské náboženstvo. Práve nedostatok vzdelania a vedomostí samotných autorov náboženskej literatúry mal podľa Tablica za následok „mystický“ charakter ich tvorby, ktorá „na jejich rozličnými předsoudky zaujatou mysl jakoby ukazovala“

(TABLIC 1809, *Paměti III*: 85), čo bránilo v „osvobození mysli lidské od bludů a pověr“ (TABLIC 1800, nepag.).

Predsudky, povery a neznalosť náboženstva považoval teda Tablic za dôsledok nízkej vzdelanostnej úrovne celej spoločnosti.

Avšak na druhej strane, zrejme práve zásady kresťanskej viery nedovoľovali Tablicovi absolutizovať rozum ako najvyššiu hodnotu. Pre osvietenca Tablica bolo totiž najvyššou ambíciou dosiahnuť a prostredníctvom literárnej tvorby sprostredkovať aj druhým vždy iba absolútne hodnoty, resp. absolútnu dokonalosť všetkých troch princípov (poznania pravdy, konania dobra a vnímania krásy). A práve pod vplyvom kresťanského svetonázoru sa táto ambícia uňho prekrývala s túžbou po večnej blaženosti ako pocitu nekonečného šťastia z poznania absolútna – z poznania Boha.

Tento duchovný rozmer neovplyvnil len Tablicovo zmýšľanie, ale podľa Viliama Marčoka všeobecne „slovenským racionalistom splyvali racionalistické názory s kresťanskou vieroukou, pretože im nešlo o ateizmus, ale len o hľadanie racionálnych dôvodov existencie Boha“ (MARČOK 1968: 41).

Vzdelávacia funkcia bola pre Tablica záväznou podmienkou pre konštituovanie estetických kritérií básnickej výpovede, no na druhej strane, práve estetizáciu literárnej výpovede považoval za veľmi účinný prostriedok „efektivizácie“ vzdelávania. V „Předmluvě“ k prvému zväzku *Paměti* naznačil svoje presvedčenie, že sa mu práve „vydávaní básní a nevinných zpěvů nejjistější k dosažení tohoto cíle prostředek býti zdál“ (TABLIC 1806, *Paměti I*, nepag.). Tablic bol teda zástancem názoru o vzájomnej súčinnosti estetickej a vzdelávacej funkcie v básnickom umení.

Podobný názor už v roku 1792 v písomnej diskusii Malohontskej učenej spoločnosti prezentoval Matej Holko; podľa neho bolo povinnosťou básnikov „vypracovávat’ pre ľud aj svetské piesne, [...] lebo tieto prispievajú na výuku a výchovu ľudu a majú za cieľ formovanie ľudského charakteru a mravov“ (HOLKO, Matej. *Zpěvové čeští. Expeditio VI. 27. Martii 1792*. Cit. podľa KRAUS 1990: 192.).

Idea pravdy, hodnota poznania a vzdelávacia funkcia (či zámer vzdelávať) boli kritériami, ktoré Tablic považoval za rozhodujúce pre ideovú a obsahovú stránku básnického umenia. No podobné kritériá rešpektoval ako záväzné a určujúce aj pre výstavbu akejkoľvek literárnej, a teda básnickej výpovede. Predovšetkým išlo o zachovanie vnútornej logiky výpovede a o správne vyjadrovanie myšlienok.

Základné princípy vzdelávania a zásady správneho uvažovania a logiky mali byť podľa Tablica zachované aj vo formálnej výstavbe básnického textu napríklad tak, ako o tom píše

v „Předmluvě“ k prekladu *Zkoušky o člověku*. Upozorňuje tu na to, ako sa Alexandrovi Popeovi podarilo pri básnení zachovať základné princípy logického uvažovania: „On ve svém předkládání způsobu přísný pořádek zachovával, předměty pilně spolu srovnáváje, a ze základu závěrky formuje, jichžto prostředkem z jedné pravdy na druhou prochází“ (TABLIC 1831: nepag.).

Podporou tejto zásady opäť mohla byť antická, tentoraz Aristotelova myšlienka, že „rétorika je umením, ktoré sa snaží preniknúť k správne poznaniu pravdy (podobne ako dialektika)“ (ARISTOTELES 1980: 51), ktorú osvietenenci aplikovali aj na básnické umenie, a vôbec na umenie správneho vyjadrovania. Svedčia o tom zásady *Ratia educationis*, ktoré sú určené pre výučbu elokvencie, čiže správneho vyjadrovania, výrečnosti. Najvyšším zámerom *Ratia* totiž bolo, že „občan, ktorý odchádza z gymnázia, musí vedieť svoje myšlienky presne a usporiadane vyjadriť tak slovom, ako aj písmom“ (*Ratio educationis* 1988: 155).

Antické poetické pravidlá a princípy mali však v osvietenskom myslení univerzálnu platnosť; neboli len základom školského vzdelávania v poetike, ale rovnako boli dominantné aj v „programových“ poetikách, akou je napríklad Boileauovo *Básnické umenie*. („Skôr ako v písaní, cvičte sa v myslení. / Čo dobre chápeme, jasne aj povieme / a slová prichodia jasne jak v ozvene“, BOILEAU-DESPRÉAUX 1990: 18).

Predpokladom správneho vyjadrovania podľa *Ratia Educationis* však bolo, aby sa ľudia najprv naučili správne uvažovať. Ako podmienku „vycibreného slohu“ uvádza medzi hlavnými zásadami „správne myslenie a usudzovanie a koncipovanie myšlienok (ich vyjadrovanie a spracovanie)“ (*Ratio educationis* 1988: 193).

Problémom estetizácie literárneho prejavu sa podľa *Ratia* mohli študenti venovať až po zvládnutí logiky: „Po výklade logiky bude nasledovať krátka prednáška o dôkazoch, v ktorých sa uplatňujú pravidlá estetiky“ (TAMŽE: 168).

Tablicovu snahu rozvíjať nielen poznanie, ale aj rozumové schopnosti čitateľa prostredníctvom literárnej (básnickej) tvorby tak možno vnímať ako posun v celkovom vývoji slovenskej poézie. Básne podľa Tablica majú svojím obsahom aj svojou vnútornou koncepciou prispievať aj keď nie ešte k citovej, ale aspoň k rozumovej emancipácii subjektu čitateľa.

PRAMENE

TABLIC, Bohuslav. *Nejmoudřejší a nás k šestí vedoucí Cesty Boží*. Skalica, 1802

TABLIC, Bohuslav. *Poezye I–IV*. Vacov, 1806–1812

TABLIC, Bohuslav. *Paměti česko-slovenských básníků aneb veršovců I–IV*. Vacov, 1806–1812

TABLIC, Bohuslav. „Předmluva.“ In Týž. *Anglické múzy v česko-slovenském oděvu*. Budín, 1831

TABLIC, Bohuslav. „Předmluva.“ In Týž. *Jana Augusta Hermes... Kniha Zpovědní*. Vacov, 1800

TABLIC, Bohuslav. „Předmluva.“ In Týž. *Určení člověka. Z německého Špaldyngova spisu*. Vacov, 1802b

LITERATÚRA

ARISTOTELES. *Poetika. Rétorika. Politika*. Bratislava: Tatran, 1980

BOILEAU-DESPRÉAUX, Nicolas. *Básnické umenie*. Bratislava: Tatran, 1990

JUNGMANN, Josef. *Slovesnost aneb náuka o výmluvnosti prosaické, básnické i řečnické*. Praha, 1845

KRAUS, Cyríl. *Kritika v slovenskom národnom obrodení (1780–1817)*. Bratislava: Veda, 1990

HORATIUS FLACCUS, Quintus. *O umení básnickom. Satiry a listy*. Bratislava: Tatran, 1986

Ratio educationis 1777 a 1806. Prvá jednotná sústava výchovy a vzdelávania v dejinách našej kultúry. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988

MARČOK, Viliam. *Počiatky novodobej slovenskej prózy*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1968

RESUMÉ

Estetické názory Bohuslava Tablica výrazne ovplyvnil osvietenský ideál jednoty troch absolútnych hodnôt: pravdy, krásy a dobra. Tablic bol zástancom názoru o vzájomnej súčinnosti estetickej a vzdelávacej funkcie v literárnom prejave. Snaha poznať pravdu, sprostredkovať poznanie a rozvíjať rozumové schopnosti (ratio) čitateľa sa tak stali určujúcimi kritériami aj jeho vlastných básnických aktivít. Rozvoj intelektu považoval za základ mravného, duchovného a v neposlednom rade i estetického zúšľacht'ovania spoločnosti.

SUMMARY

The aesthetic view of Bohuslav Tablic was significantly influenced by the ideals of the Enlightenment represented by the unity of three absolute values – Truth, Beauty and the Good. Tablic was an advocate of the necessity of mutual interaction of the aesthetic and the educational function of literature. The effort to learn the truth, to mediate the knowledge and to develop the mental abilities of the reader (the reason in particular) became a determinative factor of his own creative activities. He considered the development of intellect a basis of moral, spiritual and, last but not least, aesthetic cultivation of the society.